

УДК 339.94.1:336.7

Медведкіна Є. О.,*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки;***Месечко І. М.,***магістр спеціальності “Міжнародна економіка” Донецького національного університету*

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті проведено комплексний аналіз суперечливих наслідків експансії іноземними фінансовими установами банківської системи України та виявлено головні проблеми та перспективи подальшого розвитку транснаціонального бізнесу в Україні.

Ключові слова: *транснаціоналізація, банківська система, експансія, фінансовий ринок, банківські установи, глобалізаційні процеси, платіжний баланс.*

In the article conducted complex analysis of contradictory consequences of expansion by foreign financial institutions of the banking system of Ukraine and main problems and prospects of further development of transnational business are exposed in Ukraine.

Key words: *internationalization, banking system, expansion, financial market, banking institutions, globalization processes, balance of payment.*

Постановка проблеми. Глобалізація фінансових ринків передбачає усунення бар'єрів між внутрішніми та міжнародними фінансовими ринками. Капітал на глобальному рівні повинен вільно переміщуватися з внутрішнього на світовий ринок і навпаки та рухатися в тому напрямі, який гарантує вищу норму прибутку і продуктивність. Тобто мобільність міжнародних потоків капіталу зростатиме доти, доки світова економіка не буде характеризуватися порівняною однорідністю.

Опанування національних фінансових ринків іноземними банківськими установами відбувається в різних країнах світу, а найінтенсивніше – у країнах із перехідною економікою. У цьому аспекті зберігається одновекторність руху капіталу – від

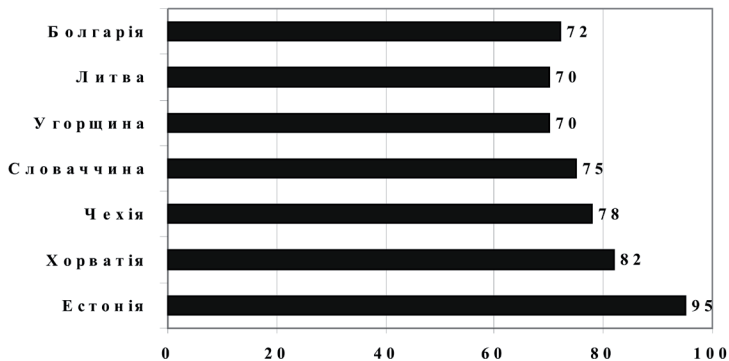
розвинутих держав до менш розвинутих. Надвисокий рівень залежності національної банківської системи від економічної ситуації в інших країнах може негативно впливати на стабільність вітчизняних банків не тільки другого рівня, а й навіть опосередковано на банки першого рівня через дестабілізаційні процеси на світовому фінансовому ринку. Залучення банківського сектору України до процесів глобалізації світової економічної системи зумовлює перенесення більшості позитивних та негативних явищ зовнішнього світу в національні умови, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню проблем специфіки діяльності іноземних фінансових установ на локальному ринку присвятили свої роботи такі іноземні вчені, як В. Алібер, О. Вил'ямсон, Дж. Данінг, Р. Коуз, П. Кругман, С. Фредерік та ін. Вітчизняними вченими-економістами, що досліджують негативні наслідки та перспективні напрямки транснаціоналізації національної банківської системи, є В. Базилевич, О. Бутенко, І. Бурковський, В. Вітлінський, В. Геєць, О. Дзюблюк, М. Козоріз, В. Корнєєв, П. Матвієнко, В. Міщенко, В. Новицький, О. Чуб та ін. Незважаючи на існуючі дослідження проблем експансії та подальшої присутності іноземного капіталу в фінансовій системі держави, доцільно продовжувати наукові та практичні пошуки в цьому напрямку.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у комплексному аналізі суперечливих наслідків експансії іноземних фінансових установ у національну банківську систему, виявленні головних проблем та перспектив подальшого розвитку транснаціонального бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Економічна система будь-якої держави, незважаючи на її рівень розвитку, не в змозі протидіяти глобалізаційним та інтеграційним процесам. Жодна країна не може бути цілковито самостійною на міжнародній арені та реалізовувати стратегію власного економічного розвитку без урахування інтересів головних суб'єктів світової економіки [11, с. 138]. Активізація процесів транснаціоналізації зумовлюється лібералізацією доступу на національні ринки та відкритістю економіки країни. Наприклад, порівняльний аналіз темпів і рівня експансії іноземного банківського капіталу у країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) показав, що в більшості держав вони вищі, ніж в Україні. Наприклад, в Естонії, Словаччині, Хорватії ринкова частка іноземних банків становить понад 90%, у Румунії, Литві, Чехії та Угорщині – понад 70% (рис. 1) [5, с. 99]. Зважаючи на цей факт, у зазначених країнах кардинально змінилися функції національних банківських

систем, які фактично перетворилися на периферійні підсистеми глобальних банківських структур. У Естонії, Литві, Румунії банки, опинившись під контролем іноземного капіталу, взагалі відмовилися від проведення суверенної монетарної політики та запровадили системи монетарного устрою. Враховуючи ці тенденції, Україні необхідно розробити власну стратегію розвитку банківської системи з урахуванням постійного наростання впливу іноземного капіталу [3, с. 103].

Рис. 1. Частка іноземного капіталу в банківських системах країн ЦСЄ у 2007 році [1, с. 85-86]

Надходження іноземного капіталу до вітчизняного банківського сектору України є об'єктивним наслідком глобалізації міжнародного господарства та інтеграції вітчизняної економіки в світовий економічний простір. Україна є найбільш привабливим об'єктом транснаціоналізації вітчизняної банківської системи серед країн ЦСЄ, за рахунок своєї території та чисельності населення. З урахуванням світових масштабів експансії ТНБ український ринок є ще мало насиченим банківськими продуктами, тому нові іноземні гравці прагнуть зайняти свою нішу [8, с. 52-53].

Зараз банкам з іноземним капіталом належить 45% українського ринку активних банківських операцій. За останні роки ТНБ вдалося взяти під контроль майже всіх лідерів вітчизняного банківського сектору: "Райффайзен Банк Аваль" – 8,7% ринку; "Укрсиббанк" – 7%; "ОТП-банк" – 3,5%. Нині вісім з першої двадцятки українських банків мають іноземних акціонерів. Остаточне завершення угод щодо придбання 95% акцій "Укрсоцбанку" групою "Unicredit" та 60% акцій банку "Форум"

“Commerzbank” збільшить частку іноземного капіталу в банківській системі України до 50%. Отже, якщо ця тенденція буде розвиватися далі, то частка іноземного капіталу в банківській системі може сягнути 80-90%. У трійку країн, що найбільш активно інвестують у банківську систему України, входять Росія, Австрія та Франція. Російські інвестори вийшли на перше місце за вкладаннями капіталу в банківський сектор України. Частка російського капіталу становить 2,39 млрд грн., австрійського – 2,36 млрд грн., французького – 1,9 млрд. грн. Росіянам належить ЗАТ Банк “Петрокоммерц Україна” (74,95% акцій), ЗАТ Банк “Альфа-банк” (97,79%), ВАТ “ВТБ Банк” і ЗАТ “Внешторгбанк (Україна) (99,67 і 100% відповідно), ВАТ Банк “Російський стандарт” (99,5% акцій) [4, с. 39-40].

Основні форми проникнення іноземного банківського капіталу на фінансовий ринок України: створення представництва; заснування власного дочірнього банку; злиття або поглинання банків; продаж/купівля банківських установ. Здебільшого перевага надається купівлі іноземних банків.

Порівнюючи національну та світову банківські системи з чисельності населення, слід зауважити, що Україна не перенасичена банківськими установами. Проте відносно ВВП країна насичена банками в 6 разів більше, ніж Румунія, в 7 разів більше, ніж Чехія та Угорщина та в 10 разів – ніж Польща. Це зумовлюється рівнем розвитку економіки, низьким обсягом ВВП в Україні та призводить до того, що велика кількість банків розпилює незначні обсяги банківського капіталу [3, с. 46].

Сфера фінансових послуг є найбільш чутливою до іноземного впливу у порівнянні з іншими секторами економіки та може бути схильна до проблем транскордонного характеру. Криза в одній країні може швидко поширитися на суміжні або подібні з рівня розвитку економіки. Залучення національного фінансового сектору до процесів глобалізації світогосподарської системи зумовлює перенесення суперечливих тенденцій зовнішнього світу в українські умови. Таким чином, приєднання України до процесів глобалізації матиме значні наслідки як позитивного, так і негативного характеру (табл. 2).

Головні проблеми присутності філій зарубіжних банків, що сприяють підсиленню дестабілізуючого впливу глобалізаційних чинників на функціонування вітчизняного банківського сектору:

1. Філії іноземних банків діють у правових межах тих країн, звідки походять ці банки, що може призвести до послаблення контролю і регулятивного впливу на них з боку Національного банку України (НБУ) та вітчизняного законодавства, тобто

центрального банком може бути втрачена можливість проводити повноцінну грошово-кредитну політику через відповідні механізми впливу на банки другого рівня.

Таблиця 2
Наслідки транснаціоналізації
національної банківської системи [1, с. 84]

Позитивні аспекти впливу	Негативні аспекти впливу
зростання загального рівня рентабельності банківського сектору;	власники іноземного капіталу передусім керуються своїми інтересами, тобто країна, що приймає, втрачає контроль над національною банківською системою;
впровадження в національну банківську систему нових, більш дешевих банківських послуг та продуктів;	вища якість послуг, що надаються іноземними фінансовими установами, може призвести до зменшення великих підприємств, які обслуговують вітчизняні банки, що буде вести до зменшення їхніх прибутків, тобто і рівня конкурентоспроможності;
розширення ресурсної бази соціально-економічного розвитку за допомогою залучення іноземних інвестицій, що зумовлене проникненням іноземних банків.	виникає загроза стрімкого відпливу фінансових ресурсів, інтенсивнішого зростання залежності фінансової системи країн від світових економічних та політичних криз.

2. Іноземні банки можуть досить швидко освоїти значні сегменти вітчизняного фінансового ринку та залучити кращих клієнтів, пропонуючи більш вигідні умови обслуговування за рахунок асортименту послуг, технічних засобів функціонування, високого рівня менеджменту та обсягів ресурсної бази.

3. Кредитна політика іноземних банків буде орієнтована на розвиток тих галузей і секторів української економіки, що мають порівняно високі прибутки і низькі ризики виробничої діяльності, розвиток яких не передбачає конкурентних загроз на національному внутрішньому ринку і зовнішніх ринках для зарубіжних компаній, пов'язаних із відповідними банками.

4. Філії іноземних банків можуть зосередити свою увагу переважно на спекулятивних видах діяльності, які забезпечують високу швидкість обігу капіталу та отримання прибутку від вкладених коштів.

5. Вітчизняні органи банківського нагляду не готові працювати саме з філіями іноземних банків, що зумовлено проблемами з формуванням консолідованої звітності, наявністю уні-

фікованих правил контролю за ризиками і порядком відшкодування збитків, що їх може спричинити філіал, відсутністю чіткого плану дій за вірогідного банкрутства головної контори іноземного банку.

6. З урахуванням того, що прибутки філій іноземних банків спрямовуватимуться у загальний обсяг прибутків їхніх головних банків, де вони й оподатковуватимуться, то це суттєво знизить кількість платників податків у вітчизняному банківському секторі із відповідним зниженням доходної бази бюджету України [4, с. 41-42].

Варто зауважити, якщо приплив іноземного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, структура банківської системи покращується, фінансові установи отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, більш динамічно розвиваються місцеві фондові ринки, стає більш ефективним механізм грошово-кредитної політики, а відсоткова ставка знижується [2].

Потрібно враховувати, що із поглибленням процесів глобалізації і зростанням загальної нестабільності ринків рівень ризиків банківської діяльності зростає.

Заходи з метою запобігання кризи української банківської системи унаслідок повної втрати нею національної приналежності:

- встановлення верхньої межі участі іноземного капіталу в банківській системі України (наприклад, на рівні 30%);
- заборона на відкриття філій банками з офшорних зон, де відсутнє будь-яке банківське регулювання;
- обов'язкове виконання філіями зарубіжних банків усіх економічних нормативів, встановлених для вітчизняних банківських установ;
- надання дозволу на відкриття філій лише тим іноземним банкам, які мають високі показники рейтингу, встановлені відповідними рейтинговими агентствами;
- розширення повноважень НБУ на отримання інформації про закордонні материнські банки, надання дозволу на відкриття, контролю за діяльністю і прийняття рішення про призупинення роботи філій іноземних банків в Україні;
- тимчасові функціональні обмеження щодо здійснення філіями іноземних банків тих чи інших видів операцій [4, с. 43].

Висновки. Подальший розвиток фінансової системи України відбуватиметься під впливом глобалізації світової економіки. Прихід ТНБ на національний ринок банківських послуг та відповідне збільшення частки іноземного капіталу в українському банківському секторі сприятимуть швидкому передаванню сучасних методів управління ризиками, доступу до но-

вих банківських технологій, посиленню конкуренції на внутрішньому ринку та підвищенню ефективності банківських установ та ін. Проте варто враховувати, що експансія ТНБ національного ринку банківських послуг є небезпечним чинником не тільки для вітчизняних фінансових установ, але й для економіки країни в цілому, оскільки спричинятиме зростання дефіциту платіжного балансу, державного боргу, некерованості інвестиційними процесами, зниженню зайнятості населення та поступовому гальмуванню економічного розвитку України. Головні передумови розвитку вітчизняного банківського сектору визначатимуться не національною економічною політикою та стратегічними інтересами розвитку держави, а будуть залежати виключно від зовнішніх чинників впливу, що може бути серйозною загрозою економічної безпеки держави.

Література

1. Бутенко О. Роль іноземних банків у формуванні інноваційних національних банківських систем // Банківська справа. – №1. – 2008. – С. 83-90.
2. Бутко В. Чужие среди своих, или незваные деньги. К вопросу о роли и месте иностранных банков в жизни нашей финансовой системы // e-finance.com.ua/banks/2007/03/30/Chuzhie_sredi_svoikh_ili_nezvanye_dengi/
3. Верников А. Иностранные банки в Восточной Европе. – М., 2006. – С. 97-107.
4. Дзюблюк О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи // Банківська справа. – 2008. – № 2. – С. 37-45.
5. Капіталізація економіки України. – К.: Ін-т економіки і прогнозування НАН України, 2007. – С. 97-130.
6. Козоріз М.А. Методологічні засади дослідження впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України // Фінанси України. – № 11, 2007. – С. 95-102.
7. Матвиенко П. Капитализация как действенный инструмент повышения надежности банковской системы Украины // Экономика Украины. – № 1, 2008. – С. 42-52
8. Мошенец Е. Оранжевые сети ING // Инвестгазета. – № 35, 2008. – С. 52-55.
9. ТОП-100 лучших компаний по объему чистой прибыли в 2007 г. // ТОП-100 Рейтинг лучших компаний Украины. – № 3-4, 2008. – С. 38-40.
10. Торяник Ж. І. Роль іноземного капіталу у забезпеченні достатності ресурсного потенціалу банків // Актуальні проблеми економіки. – № 3 (81), 2008. – С. 182-188.
11. Чуб О. О. Банківська діяльність у контексті інтеграції та глобалізації // Фінанси України. – № 1, 2008. – С. 138-146.